

УДК 336.76:338.43

doi: <https://doi.org/10.33763/npndfi2019.01.101>**Шубалий О. М.**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9131-1896>

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Луцького національного технічного університету, Луцьк, Україна, shubalyi@ukr.net

Короленко М. В.

аспірант ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, n_korolenko@ukr.net

Косінський П. М.

аспірант Луцького національного технічного університету, Луцьк, Україна

НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРЕРОБНИХ ВИРОБНИЦТВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто причини виникнення та наслідки поширення проблем, пов'язаних із наданням державної фінансової підтримки інституційним осередкам аграрного сектору економіки. Визначено переваги і недоліки застосування діючого інструментарію державної фінансової підтримки сільськогосподарства й переробно-харчових підприємств. Розроблено схему формування механізму надання державної фінансової підтримки (допомоги) суб'єктам аграрного сектору: на першому етапі надання всім новоствореним підприємствам разової фінансової підтримки (допомоги), розмір якої визначається для кожного суб'єкта господарювання індивідуально; на другому етапі, після реалізації сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки на споживчому ринку, забезпечення зворотного процесу фінансування; на третьому етапі – активне вдосконалення інвестиційної інфраструктури. Таким чином, суб'єкти підприємницької діяльності, задіяні в аграрній сфері, інвестуватимуть не лише у власний розвиток, а й в інші агропідприємства та галузі, суміжні із сільським господарством. Обґрунтовано пріоритетні напрями використання інструментів державної фінансової підтримки (допомоги), що стимулюватимуть розвиток аграрних підприємств.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, інструменти стимулювання, переробно-харчові підприємства, аграрний сектор економіки, фінансова допомога.

Рис. 3. Табл. 1. Літ. 26.

Oleksandr ShubalyiORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9131-1896>

Dr. Sc. (Economics), Professor, Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine, shubalyi@ukr.net

Mykola Korolenko

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, n_korolenko@ukr.net

Petro Kosinskyi

Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

THE DIRECTIONS OF TOOLS APPLICATION OF THE STATE FINANCIAL SUPPORT FOR RECYCLING MANUFACTURING IN THE AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE'S ECONOMY

Abstract. The article considers the causes of the emergence and consequences of the proliferation of problems related to the provision of the state financial support to the institutional units of the agrarian sector of the economy. The advantages and disadvantages of applying the existing tools of state financial support for agriculture and food recycling enterprises are determined. As a result, it is revealed that not only traditional mechanisms and lending instruments play an important role in

© Шубалий О. М., Короленко М. В., Косінський П. М., 2019

attracting finance but also new ones, which are mostly used in test mode (pilot projects). Today in Ukraine, it is possible to identify several groups of financing instruments for agrarians: traditional bank lending, bill financing, agrarian receipts, leasing, public financing, and external borrowing. Each of these groups of tools has certain advantages and disadvantages. The authors develop the scheme of the mechanism formation for providing state financial support (assistance) to subjects of the agrarian sector. At the first stage, all new enterprises are provided with one-time financial support, the size of which should be determined individually for each subject. At the second stage, after the sale of agricultural products and products of its recycling on the consumer market, back funding process takes place. The third stage is the realization of the proposed mechanism, which allows for the active improvement of investment infrastructure. Business entities, which are involved in the agrarian sector will invest not only in their own development but also in other agribusinesses and agriculture-related branches. The authors substantiate the priority directions of tools application of the state financial support (assistance), which will stimulate the development of agrarian enterprises.

Key words: state financial support, stimulation tools, food recycling enterprises, agrarian sector of economy, financial assistance.

JEL classification: Q13, Q14, Q18.

Шубальый А. М.

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики Луцкого национального технического университета, Луцк, Украина

Короленко Н. В.

аспирант ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

Косинский П. Н.

аспирант Луцкого национального технического университета, Луцк, Украина

НАПРАВЛЕНИЯ ПРИМЕНЕНИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРОИЗВОДСТВ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. Рассмотрены причины возникновения и последствия распространения проблем, связанных с предоставлением государственной финансовой поддержки институциональным ячейкам аграрного сектора экономики. Определены преимущества и недостатки применения действующего инструментария государственной финансовой поддержки сельского хозяйства и перерабатывающе-пищевых предприятий. Разработана схема формирования механизма предоставления государственной финансовой поддержки (помощи) субъектам аграрного сектора: на первом этапе предоставление всем новообразованным предприятиям разовой финансовой поддержки (помощи), размер которой определяется для каждого предприятия индивидуально; на втором этапе, после реализации сельскохозяйственной продукции и продуктов ее переработки на потребительском рынке, обеспечение обратного процесса финансирования; на третьем этапе – активное совершенствование инвестиционной инфраструктуры. Таким образом, субъекты предпринимательской деятельности, задействованные в аграрной сфере, будут инвестировать не только в собственное развитие, но и в другие агропредприятия и отрасли, смежные с сельским хозяйством. Обоснованы приоритетные направления использования инструментов государственной финансовой поддержки (помощи), которые будут стимулировать развитие аграрных предприятий.

Ключевые слова: государственная финансовая поддержка, инструменты стимулирования, перерабатывающе-пищевые предприятия, аграрный сектор экономики, финансовая помощь.

Важливе значення для розвитку промисловості будь-якої країни має забезпечення поглибленої переробки наявних природних ресурсів. Адже економічні вигоди від інвестування у виробництва з повним циклом переробки природних ресурсів очевидні, а концентрація додаткового капіталу сприяє вирішенню проблем раціонального використання та охорони природних ресурсів, а також підвищує рівень соціально-економічного поступу відповідних територій загалом. Разом із тим венчурне фінансування нових науково-технічних та технологічних розробок має певні ризики, однак завжди надає поштовх для постійного розвитку нових переробних виробництв, здатних розширити ланцюг створення доданої вартості.

Успішне функціонування будь-якого переробного підприємства на базі природно-господарських комплексів стає можливим насамперед завдяки: постійному надходженню природної сировини належної якості в необхідній кількості, забезпеченню відповідним обладнанням та трудовими ресурсами, активній інноваційній діяльності. Щоб вище перелічені умови виконувались, підприємство має бути забезпечене необхідними для обслуговування товарно-грошового обороту внутрішніми і зовнішніми фінансовими ресурсами.

При цьому на етапі становлення та розвитку підприємств, продукція яких важлива для продовольчої й екологічної безпеки держави, незалежно від форми власності та розміру потрібно забезпечити постійне залучення додаткових фінансових ресурсів для підтримання зростаючого фінансового обороту. Тому в багатьох країнах держава надає фінансову підтримку таким виробникам у формі дотацій, субсидій чи інших інструментів економічного стимулювання.

Питання, що стосуються фінансового стимулювання економічної діяльності виробників продукції переробки первинних природних ресурсів, перебували в центрі уваги багатьох відомих вчених [1–26], котрі розглядали переважно окремі організаційно-економічні аспекти їх вирішення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів застосування інструментів фінансової підтримки для стимулювання розвитку переробних виробництв у аграрному секторі економіки. Це передбачає розв'язання низки завдань, що полягають у: виявленні причин виникнення та наслідків поширення проблем, пов'язаних із наданням державної фінансової підтримки суб'єктам аграрного сектору, вивченні переваг і недоліків застосування інструментів фінансування сільськогосподарських виробничих та переробних підприємств, розробленні схеми формування механізму надання державної фінансової допомоги суб'єктам аграрного сектору, обґрунтуванні пріоритетних напрямів та інструментів надання державної фінансової підтримки.

Природним ресурсом, який перебуває в основі економічної діяльності сільськогосподарських, а надалі й агропереробних виробництв є земельні ресурси, зокрема землі сільськогосподарського призначення. Наявність родючих сільськогосподарських земель становить основну умову для розвитку агропромислового виробництва в Україні, створює необхідну природно-ресурсну базу і є підґрунтям для формування комплексів із поглибленої переробки сільськогосподарської сировини.

Чинником, що негативно впливає на розвиток аграрного сектору економіки України, є обмеженість фінансових ресурсів. Оскільки рівень фінансового забезпечення новостворених або вже діючих підприємств, що займаються виробництвом та (або) переробкою сільськогосподарської продукції, великою мірою визначає їхні подальші перспективи, не втрачають актуальності питання стосовно посилення ролі держави у фінансовій підтримці агро-виробництва. Тому варто дослідити особливості функціонування механізму та інструментів державної фінансової підтримки сільгоспвиробників, ступінь його впливу на ефективність господарювання, знайти рішення, які б допомогли розв'язати проблеми фінансового забезпечення суб'єктів агросектору.

З огляду на всі природно-кліматичні переваги та перспективи сільського господарства, здавалося б, Україна вже давно мала посідати перші місця у світових рейтингах із виробництва найважливіших видів продукції харчування, легкої промисловості, біоенергетики тощо. Функціонування в кожному регіоні агропереробних комплексів, об'єкт переробки яких становить місцева сільськогосподарська сировина, зумовило б такі наслідки:

- забезпечення місцевого населення робочими місцями, задоволення його основних потреб соціально-економічного характеру (в їжі, одязі, фінансах та ін.);
- збільшення надходжень до місцевих та державного бюджетів, значне підвищення рівня ВВП країни на одну особу, розвиток зовнішньоекономічної діяльності шляхом збуту не сировинних ресурсів, а готових виробів;
- стимулювання розвитку інших суміжних (дотичних) галузей та сфер діяльності (наприклад, науково-технічної, освітньої та ін.);
- посилення конкурентоспроможності національних товарів повсякденного та широкого вжитку як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках збуту.

Тобто концентрація потужних переробних виробництв, які працюють на базі місцевої сільськогосподарської продукції, у розрізі аграрних регіонів, вивела б нашу країну на новий щабель розвитку.

На жаль, в Україні прогрес переробної галузі гальмується недостатньою кількістю переробно-харчових підприємств і складських приміщень для зберігання [1].

Причин, які стримують розвиток аграрних виробництв та створених на їхній основі переробних комплексів можна перерахувати багато. Вважаємо, що найвагомими з них є фактори фінансово-економічного характеру (пов'язані з обмеженими можливостями залучення інвестицій, недостатньою фінансово-кредитною підтримкою, недосконалим митним регулюванням тощо), а також недостатня забезпеченість якісною сировиною, які тісно взаємопов'язані.

Для переробного підприємства, на нашу думку, головним є саме безперервне надходження в потрібній кількості якісної сировини для переробки, а для сільгоспвиробника – забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для виробництва відповідної сільськогосподарської продукції. Це пояснюється тим, що переробник переважно працює на умовах відстрочення

платежу та не може в короткий термін повернути гроші за сільськогосподарську сировину, адже він повинен обслуговувати інші операційні витрати, повертати позикові кошти й своєчасно сплачувати податки. А сільгоспвиробнику потрібні кошти негайно, аби профінансувати весь процес вирощування сільськогосподарської продукції, який триває приблизно півроку. На умовах самофінансування сільгоспвиробнику важко своєчасно забезпечити проведення всього комплексу сільськогосподарських робіт, особливо для новостворених суб'єктів господарювання. Тому їм не обійтися без сторонньої фінансової допомоги: з боку держави, інвесторів, кредитних і страхових організацій тощо.

Найбільш вигідна сільгоспвиробникам фінансова допомога з боку держави, адже вона, як правило, є безпроцентною та має цільовий характер. Так, у межах можливостей державного бюджету запроваджується механізм фінансової підтримки сільськогосподарських виробників, крім того, прийнято багато національних та регіональних програм, де передбачено застосування ряду фінансових інструментів стимулювання.

Характерними особливостями підтримки сільгоспвиробників є стимулювання різних галузей тваринництва, а також орієнтація як на сільгосппідприємства, так і на господарства населення. Загалом держава пропонує шість інструментів. Трьом з них властиве здешевлення інвестиційних ресурсів – компенсація коштів за залученими кредитами на поточні та інвестиційні витрати в окремих галузях агросектору [2].

Водночас відчутну допомогу отримують лише великі підприємства (переважно агрохолдинги). Малі та середні суб'єкти господарювання, зайняті в агропродовольчій сфері, нарікають на відсутність чи незначний розмір фінансової допомоги. Тому можна підтримати думку Т. Коваленко, що механізм отримання (надання) державної фінансової допомоги фермерськими господарствами України є доволі складним, бюрократичним та викликає великі затрати часу на отримання дотацій та пільг, а фінансова підтримка проводиться на конкурсних засадах [3].

Недостатнє фінансове забезпечення сільгоспвиробників із боку держави породжує проблеми фінансового характеру, які призводять до невтішних наслідків, що зрештою можуть сприяти виникненню криз в агросекторі (рис. 1).

Найвагомішою причиною недостатньої забезпеченості фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств є неграмотна політика ціноутворення. Адже це знижує їхню фінансову незалежність, стійкість, здатність розвиватись за рахунок власних обігових коштів. У такому разі виграють тільки держава, близькі до неї владні структури і закупівельники, котрі через необґрунтоване заниження цін на сільгосппродукцію прагнуть нажитися на селянинові [4].

Також не менш серйозною проблемою фінансового забезпечення сільськогосподарських виробництв є отримання кредитів, передусім для дрібних за розміром господарств. З ними вітчизняні банки та інші кредитні установи найменше прагнуть співпрацювати, оскільки існує великий ризик, що позичені кошти не будуть повернуті. Тому потрібне втручання держави, адже

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

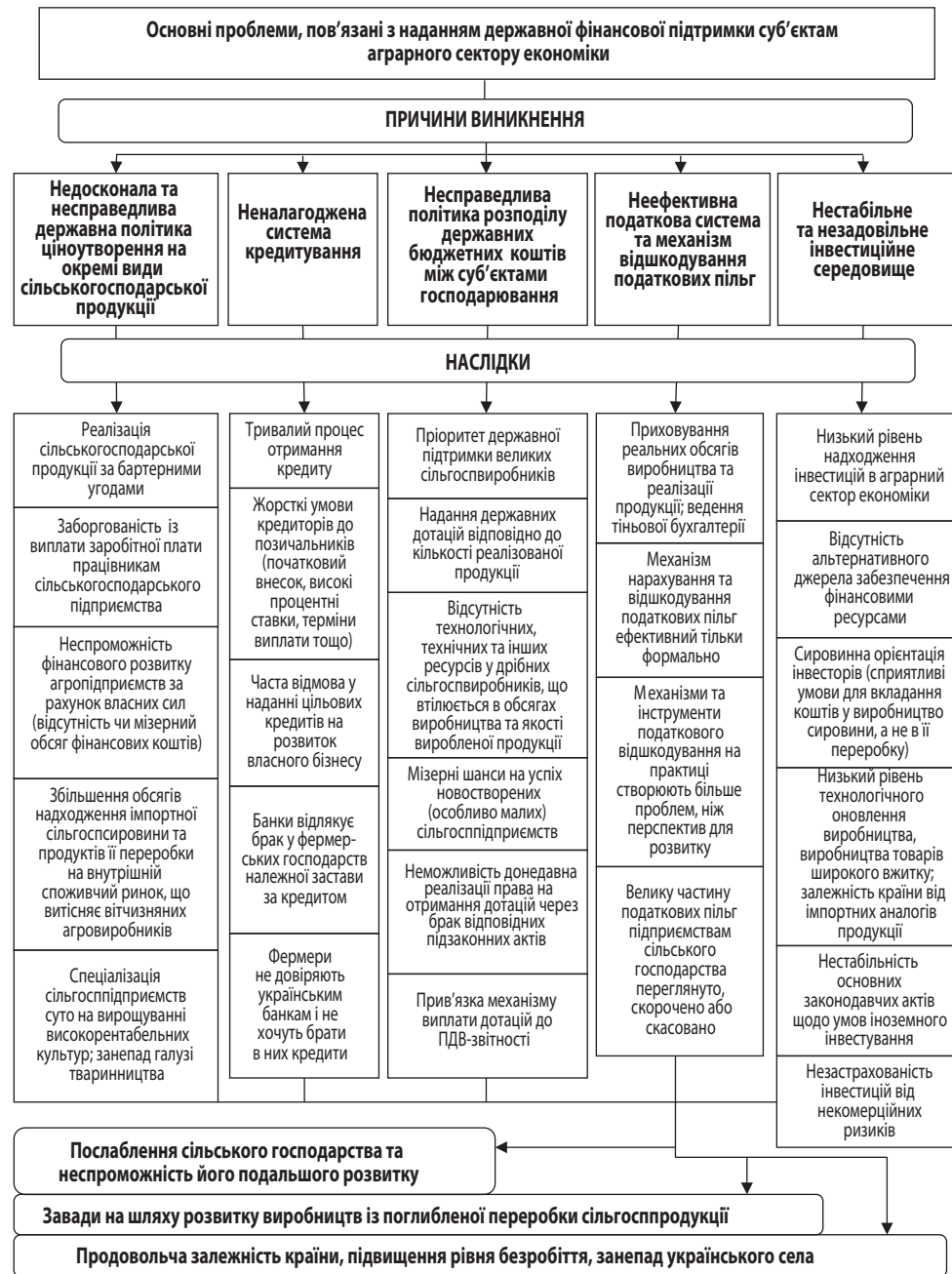

Рис. 1. Причини виникнення та наслідки проблем, пов'язаних з наданням державної фінансової підтримки суб'єктам аграрного сектору економіки

Складено за: *Боярчук П.* Чи є у фермера перспектива? *Волинь-нова*. 2011. 24 берез. С. 2; *Коновалець А.* Фермерам теж нелегко. *Слава праці*. 2002. № 33. 8 черв. С. 2; *Світліковська Г.* Чому селянин стає "тіньовиком"? *Волинь*. 2003. № 8. 23 січ. С. 2; *Мороз О.* Чи легко вижити приватному власнику? *Досвітня зоря*. 2005. № 4. 27 січ. С. 7; *Лісова А.* "Поганій землі не буває – є поганий господар". *Волинь-нова*. 2016. № 145. 27 груд. С. 1, 3; *Лісова А.* Кивають на Європу, а вчитися у неї не хочуть. *Волинь-нова*. 2018. № 8. 1 лютого.

С. 8; Черноусова М. Можливості транснаціоналізації економіки України на базі вдосконалення процесу залучення прямих іноземних інвестицій. *Журнал європейської економіки*. 2009. № 2. С. 157–167; Боднар І. Р. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі. *Регіональна економіка*. 2009. № 4. С. 62–70; Волошина Н. Сільгоспдотації за лютий 2017 року та наступні періоди: як їх виплачуватимуть. *Все про бухгалтерський облік*. 2017. № 33. С. 18–20; Семенда Д. К., Семенда О. В., Петрук Т. Ю. Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 106–115.

банки надто перебірливі у виборі клієнтів і видають гроші на доволі суворих для виробника умовах [14; 15]. Держава повинна допомагати новоствореним та вже діючим промислово важливим підприємствам аграрної сфери не лише в отриманні кредитних позик, а й у повній чи частковій сплаті процентів за ними або впливати на істотне зниження ставки процентів за кредитами.

У залученні фінансів велику роль можуть відіграти не лише традиційні механізми та інструменти кредитування, а й нові, які здебільшого використовуються в тестовому режимі (пілотні проекти). Сьогодні в Україні можна виокремити кілька груп інструментів фінансування аграріїв: традиційне банківське кредитування, вексельне фінансування (товарний кредит), аграрні розписки, лізинг, державне фінансування (система форвардних закупівель ПАТ “Аграрний фонд” та ПАТ “Державна продовольчо-зернова корпорація України”), зовнішні запозичення (ІРО, випуск єврооблігацій, залучення кредитів від банків-нерезидентів і т. ін.) [16–19].

Кожна з цих груп інструментів має переваги та недоліки (таблиця). З огляду на викладене, на наш погляд, найефективнішими є групи фінансових інструментів, що стимулюватимуть розвиток агросектору, – аграрні розписки та вексельне фінансування. Причому важливу роль і надалі відіграватиме традиційне банківське кредитування шляхом упровадження нових кредитних програм, які будуть вигідними і для позичальника, і для банківських установ. Можна створювати спільні кредитні програми між фінансовими компаніями (банками, кредитними установами) та спеціалізованими сільськогосподарськими компаніями (котрі займаються виробництвом насіння, техніки, сільськогосподарського обладнання тощо), котрі передбачають зменшення

Т а б л и ц я

Переваги та недоліки застосування інструментів фінансування переробно-харчових підприємств аграрного сектору національної економіки

Переваги	Недоліки
<i>Традиційне банківське кредитування</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Найбільший рівень поширення; – передбачає компенсацію процентної ставки згідно з останніми змінами, внесеними до державного бюджету на підтримку агросектору; – націленість на довгостроковий розвиток відносин із партнерами (позичальниками) 	<ul style="list-style-type: none"> – Не найдешевший спосіб залучення фінансових коштів; посилення вимог до позичальників; – умови кредитування є вигідними лише для великих корпоративних позичальників; – уникнення впровадження нових інструментів фінансування; неохоче кредитування під заставу майбутнього врожаю;

Закінчення таблиці

Переваги	Недоліки
	– віддання переваги диверсифікованому бізнесу, тоді як монокультурний не користується належною увагою
<i>Вексельне фінансування, товарне кредитування</i>	
– Дешевше використання, ніж аграрного кредиту; – додаткові знижки (дисконти) під час придбання продукції; – вигідна схема для всіх учасників процесу	– Випуск зазвичай для аграріїв у рамках співпраці з великими постачальниками (партнерами)
<i>Аграрні розписки</i>	
– Можливість погашення заборгованості частинами, ведення єдиного реєстру; – можливість погашення боргу товарами; – замість звичних коштів фермери можуть отримати високотехнологічне насіння та ефективні засоби захисту рослин; – є не альтернативним, а додатковим фінансовим інструментом; ціна на продукцію встановлюється на вигідних для виробників умовах; – у разі зниження вартості продукції калькуляцію проводимуть згідно з попереднім договором	– “Тестовий” режим застосування; – потреба в роз’яснювальній та консультаційній роботі з агрогосподарствами та нотаріусами
<i>Лізингове кредитування</i>	
– На предмет лізингу не можна покласти арешт або стягнення; – лізингові продукти є стандартними, що впливає на швидке прийняття рішення щодо його видачі; – графік погашення підлаштовують під циклічність бізнесу агроклієнта	– Фінансуватися буде не вся сума, а до 80 % вартості техніки; – прихована прив’язка курсу гривні відносно дол. США чи іншої іноземної валюти
<i>Державне фінансування (система форвардних закупівель Аграрного фонду та ДПЗКУ)</i>	
– Придатність для сільськогосподарських підприємств будь-якого розміру	– Неможливість через імовірність девальвації гривні запропонувати фермерам фіксований курс на 5–6 міс.
<i>Зовнішні запозичення</i>	
– Набагато менша процентна ставка (до 12 % у валюті); – зменшені нижні межі за обсягом фінансування (що робить доступним інструмент не тільки для великих, а й для середніх за розміром господарств); – відсутність застави (її заміною страхування); – можливість окремого фінансування суми передоплати на термін до одного року	– Висока вартість обслуговування; – високі вимоги до позичальника; – необхідність оформлення поруки і гарантій, що спричиняє додаткові витрати з перевірки та надання необхідної документації; – страхові платежі, які збільшують процентну ставку; – доволі мала активність цих програм в Україні

Складено за: Салімонович Л. Розписка для фермера. *Україна молода*. 2015. № 141. З листоп. С. 9; Забловський А. В., Петруха С. В., Назукова Н. М. Сучасний стан і перспективні напрями державної підтримки молочного господарства України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 8. С. 153–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_8_25; Гаврилюк О., Терещенко Ю., Швед Ю. Фінансові ресурси. *Ведення аграрного бізнесу в Україні*. 2015. URL: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing_2015_ukr_web.pdf.

кредитних ставок, відсутність комісії за надання кредиту, відсутність перших внесків тощо для аграріїв.

Подібні програми вже давно розробляються окремими банками та застосовуються на практиці. Їхня суть полягає у забезпеченні умов, що надають фінансову вигоду для всіх учасників процесу кредитування. Наприклад, однією з таких програм є “ЛегкоПосівна” від компанії “Сингента” з “ПроКредитБанк” [20].

Негативні наслідки спричиняє несправедлива політика розподілу державних бюджетних коштів між суб'єктами господарювання агропромислової сфери. Адже нерідко на державному рівні не враховуються інтереси дрібних сільськогосподарських виробників, а регіональні управління сільського господарства практично не переймаються їхніми проблемами, хоча вони насамперед потребують підтримки.

Фактично роблячи акцент на підтримці великих аграрних підприємств (об'єднань, холдингів), державні органи керуються суто отриманням економічної вигоди. Адже вони мають найбільші обсяги виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, хазяйнують на величезних земельних площах, а відповідно, потребують багато техніки та інших ресурсів.

Протягом їх функціонування було налагоджено партнерські відносини з постачальниками насіння, сільськогосподарської техніки та іншого обладнання, кредитними установами, залучено чималі інвестиції (у тому числі іноземні), налагоджено збутову політику тощо. Це, безумовно, мало великі позитивні наслідки. Однак відчутну фінансову допомогу з боку держави, згідно з чинними конкурсними умовами розподілення коштів, нерідко отримують одні й ті самі суб'єкти, котрі господарюють у великих масштабах. Однак стрімких стрибків у розвитку аграрної галузі економіки не відчувається. Це зумовлено насамперед тим, що підприємства вкладають кошти здебільшого в засоби та знаряддя виробництва, бо в нашій країні переважає традиційний підхід у веденні сільського господарства. Тому всі кошти, виділені на підтримку агровиробників, вкладаються, головним чином, у придбання ними сільськогосподарської техніки, переробного обладнання, закупівлю насіння, худоби, побудову ферм і т. ін.

Мало уваги приділяється впровадженню новітніх технологій, які полягають у раціональному використанні земельних ресурсів, економії ресурсів, необхідних для вирощування і виробництва сільськогосподарської продукції, підвищенню врожайності на одиницю площі тощо.

Разом із тим з державного бюджету щороку виділяються чималі кошти на розвиток аграрного сектору економіки. Наприклад, згідно із Законом України “Про Державний бюджет України на 2019 рік” від 23.11.2018 № 2629-VIII Міністерством аграрної політики та продовольства України передбачені видатки в обсязі 12 341 643 тис. грн, з них за програмами підтримки розвитку агросектору – 5909 млн грн, у тому числі на такі бюджетні програми:

- 2801030 “Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів” – 127,2 млн грн;
- 2801230 “Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств” – 800 млн грн;

- 2801350 “Державна підтримка розвитку, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними” – 400 млн грн;
- 2801460 “Надання кредитів фермерським господарствам” – 200 млн грн;
- 2801540 “Державна підтримка галузі тваринництва” – 3500 млн грн;
- 2801580 “Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників” – 881,8 млн грн.

Тобто логічно припустити, що фінансовий механізм стимулювання аграрного сектору економіки в Україні є недосконалим як на національному, так і регіональному рівнях, передусім через брак чітких правил розподілу коштів на пріоритетні напрями розвитку сільського господарства та переробно-харчової промисловості. Адже переваги надаються зазвичай потужним підприємствам чи їх об'єднанням, які посилюють і без того міцне монопольне становище на внутрішньому ринку та створюють додаткові конкурентні переваги виходу на зовнішній ринок збуту (як приклад можна взяти ПАТ “Миронівський хлібопродукт”). Для дрібних та середніх суб'єктів агропромислового виробництва суми дотацій є незначними та можуть розглядатися переважно як вирішення поточних фінансових питань, але це не вирішує системних стратегічних проблем забезпечення техніко-технологічної модернізації виробництва відповідно до світових стандартів якості та безпечності.

Фактичну відсутність підтримки дрібних сільськогосподарських підприємств в Україні можна пояснити недооцінкою переваг малого бізнесу. Хоча все менше малих агропромислових підприємств в умовах жорсткої конкуренції можуть утриматись на ринку, застосовуючи застарілі технології, обладнання, маючи обмежені можливості доступу до цільового державного фінансування. Разом із тим за логікою речей, щоб засіяти чи засадити кожен гектар поля, усім сільгосппідприємствам, незалежно від розміру, потрібна однакова допомога. І доволі часто трапляється так, що сіють, наприклад, зернові на пісках і отримують врожайність, яку мають без зусиль у чорноземних районах [7].

Держава, вкладаючи величезні фінансові ресурси у потужні аграрні підприємства, майже не сприяє збільшенню темпів розвитку аграрної промисловості. Як зазначалося, в Україні переважає традиційний підхід до ведення сільського господарства, натомість мало уваги приділяється впровадженню новітніх технологій, які забезпечать раціональне використання земельних ресурсів, підвищення урожайності тощо.

Суттєву роль у фінансовому забезпеченні агропідприємства відіграє податкова політика держави. З одного боку, вона сприяє наповненню державного бюджету, а з другого – стримує розвиток малих сільськогосподарських підприємств. Часті зміни в податковому законодавстві, у системі нарахування податків та відшкодування податкових пільг підштовхують суб'єктів сільськогосподарського виробництва до “тіньової” економічної діяльності.

Система податкових пільг, яка діяла в Україні для аграрної галузі останніми роками, викликала багато нарікань через їхню низьку ефективність. Окрім того, у 2015 р. змінилася система оподаткування, а у 2016 р. – система спецрежиму ПДВ для аграріїв [16; 21]. Сучасне податкове середовище вітчизняні фермери розцінюють як планомірне намагання послабити господарства,

не дати їм розвиватися, довести до банкрутства, тим самим підготувавши ґрунт для майбутньої приватизації землі великими монополістами [9].

Тому важливо створити податкове середовище, яке б не обтяжувало сільськогосподарських виробників і забезпечувало стабільність податкової системи, щоб малі сільгоспвиробники могли планувати свою діяльність. Імовірно, доцільніше з боку держави використовувати менше податкових інструментів для надання пільг, але підвищити їх значущість (збільшити розмір відшкодування, спростити механізм отримання податкових дотацій тощо).

Важливим питанням для виробників сільгосппродукції є залучення інвестицій. Особливу увагу, на думку І. Р. Боднар [11], потрібно звернути на залучення зовнішніх фінансових інвестицій, надходження яких забезпечило б глибшу та більш комплексну переробку сільгоспсировини з метою збільшення виходу кінцевої продукції та підвищення її споживчих якостей, отримання потужного економічного ефекту для всіх учасників інвестиційного процесу.

Варто стимулювати надходження іноземних фінансових інвестицій у переробні сільськогосподарські підприємства. Для цього слід створити такий інвестиційний клімат, аби інвестор сам прагнув вкладати кошти в обладнання для агроорієнтованих переробних підприємств, фінансував розвиток новітніх агротехнологій, сприяв виробництву продукції з глибоким ступенем переробки.

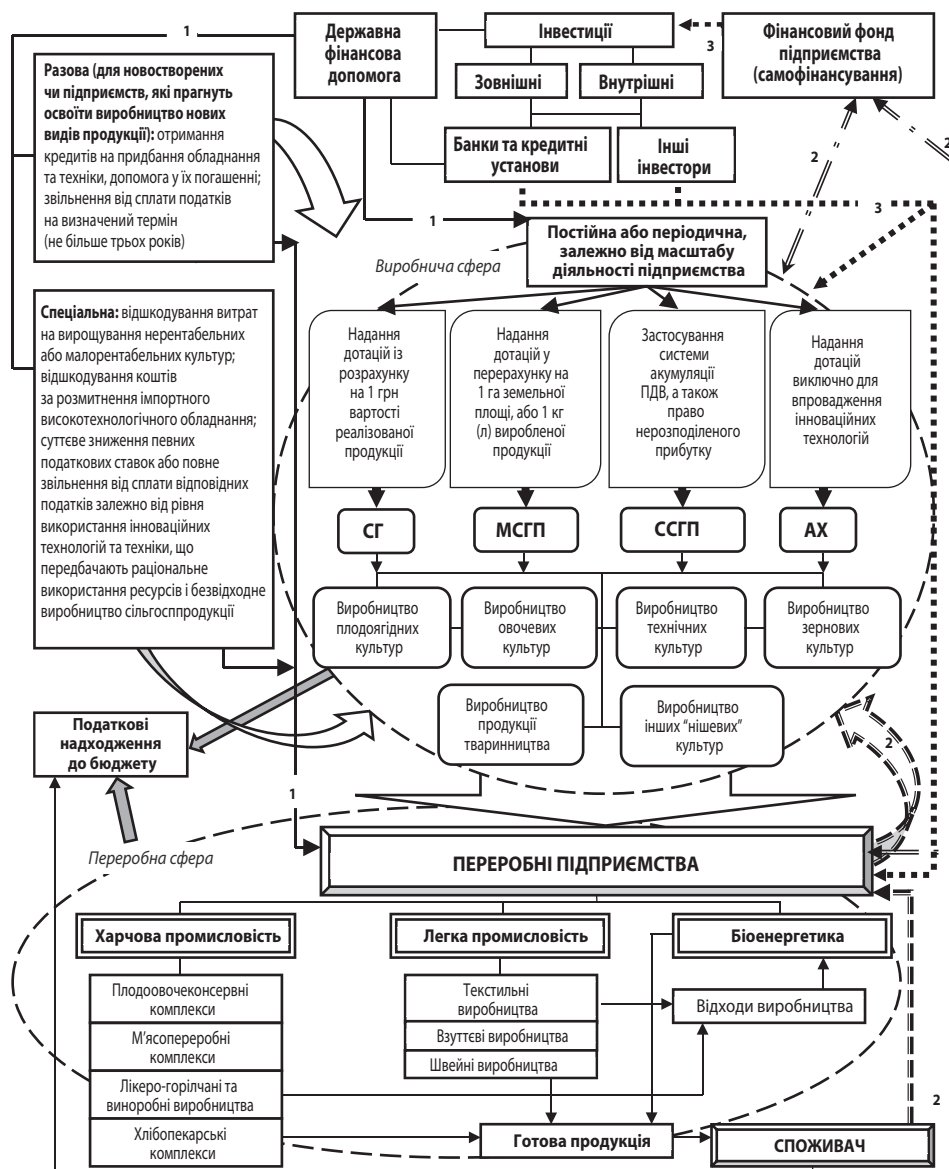
У цьому контексті доцільно врахувати думку М. О. Черноусової [10], що сучасна інвестиційна політика залучення іноземного капіталу привертає увагу іноземних інвесторів здебільшого лише можливістю спрощеного, дешевого доступу до українських сировинних ринків, науково-технологічної бази і кваліфікованої робочої сили. До того ж наявне інвестиційне середовище в нашій країні вводить іноземних інвесторів у стан невизначеності стосовно того, чи варто здійснювати фінансові капіталовкладення у вітчизняні аграрні виробництва.

З огляду на викладене, можемо зробити висновок, що без державної допомоги новоствореним підприємствам важко вижити, а вже діючим – успішно розвиватись далі. Надання постійної бюджетної допомоги одним і тим самим суб'єктам господарювання приносить малу вигоду державі. Тому потрібно суттєво вдосконалити механізм державної фінансової підтримки аграрного сектору економіки.

Такий механізм повинен бути націлений на стимулювання інноваційного розвитку агросектору та мати соціальну орієнтацію на вирішення поточних проблем новостворених територіальних громад у сільській місцевості (рис. 2).

У запропонованому механізмі передбачено: надання необхідної разової фінансової підтримки (допомоги) з державного бюджету для всіх вітчизняних сільгосппідприємств (незалежно від форми власності, розміру тощо), постійної (виходячи з масштабів діяльності сільськогосподарського підприємства) та спеціальної (для підтримки збиткових та малорентабельних галузей агросектору). Передбачено три етапи реалізації вказаного механізму.

На першому етапі всім новоствореним підприємствам надається разова фінансова підтримка (допомога), розмір якої визначається для кожного суб'єкта господарювання індивідуально. Для отримання допомоги потрібно

Умовні позначення: СГ – сімейні господарства (агромікропідприємства);
 МСГП – малі сільськогосподарські підприємства;
 ССГП – середні сільськогосподарські підприємства;
 АХ – агрохолдинг;
 3 – етапи реалізації механізму фінансового забезпечення

Рис. 2. Схема механізму надання державної фінансової підтримки (допомоги) суб'єктам аграрного сектору економіки

Складено за: Забловський А. В., Петруха С. В., Назукова Н. М. Сучасний стан і перспективні напрями державної підтримки молочного господарства України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 8. С. 153–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_8_25; Гасанов С., Петруха С. Теоретична сутність державної підтримки сільського господарства в системі державного регулювання аграрного сектору. *Економіст*. 2014. № 7. С. 16–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_7_8; Мацибора Т. В. Світовий досвід у поліпшенні інвестиційної приваб-

ливості аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 101–116; *Апанасенко К. І.* Форми субсидування (державної підтримки) окремих галузей економіки. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 5. С. 123–132; *Пономарьов С.* Державна підтримка чи її імітація? *Агробізнес Сьогодні*. 2018. № 21. С. 18–20.

оформити заявку, підготувавши необхідні документи (реєстраційні форми, бізнес-план та ін.), і укласти відповідні договори з представниками державної влади. Для сільськогосподарських підприємств, що вже працюють на ринку та прагнуть розвиватися, пропонується забезпечити постійну державну фінансову підтримку (допомогу) з нарахуванням відповідно до обсягів виробництва й реалізації сільгосппродукції у натуральному виразі або на підставі її вартості залежно від розміру аграрного підприємства. Для сільгосппідприємств (новостворених чи вже наявних), котрі прагнуть використовувати інноваційні технології та обладнання, а також виробляють малорентабельні (чи планово-збиткові) види продукції, мають надаватися спеціальні пільги.

Після того як сільськогосподарська продукція та продукти її переробки реалізуються на споживчому ринку, розпочинається другий етап реалізації запропонованого нами механізму фінансового забезпечення агросектору. На цьому етапі відбувається зворотний процес фінансування. У переробних підприємств та виробників сільськогосподарської продукції з'являються власні кошти, які поступово накопичуються, формуються прибутки. Підприємства, що працюють в агросекторі понад три роки, забезпечують значні фінансові надходження до місцевих та державного бюджетів у вигляді податків. Підприємства стають фінансово самостійними і спроможні власними силами інвестувати кошти у свій розвиток.

Третій етап реалізації запропонованого механізму передбачає активне вдосконалення інвестиційної інфраструктури. Суб'єкти підприємницької діяльності, задіяні в агросекторі, інвестують кошти не лише у власний розвиток, а й в інші агропідприємства та галузі, суміжні із сільським господарством. Наприклад, виробники сільськогосподарської продукції інвестують у переробні виробництва і навпаки. На цьому етапі мають значно підвищитися обсяги іноземних інвестицій, причому велика їхня частка повинна спрямовуватися саме на переробку сільськогосподарської продукції, розбудову науково-технічної бази агросектору. Передбачається формування довгострокових партнерських відносин між інвесторами, виробниками та переробниками.

Для того щоб запровадити вказаний механізм та отримати бажані результати завдяки його реалізації, необхідно передусім змінити економічний курс країни. Фінансове забезпечення заготівельних та переробних підприємств агросектору буде залежати від визначених пріоритетних напрямів і відповідних інструментів державної фінансової підтримки (рис. 3). Отже, забезпеченість будь-якого підприємства фінансовими ресурсами відіграє важливу роль у його подальшій діяльності. Сьогодні для розвитку переробних галузей агросектору надаються різноманітні державні субсидії, однак, нагадаємо, більшість фермерів вважають таку фінансову підтримку (допомогу) незадовільною.

Недостатнє фінансове забезпечення сільгоспвиробників з боку держави породжує проблеми фінансового характеру: недосконалу та несправедливу

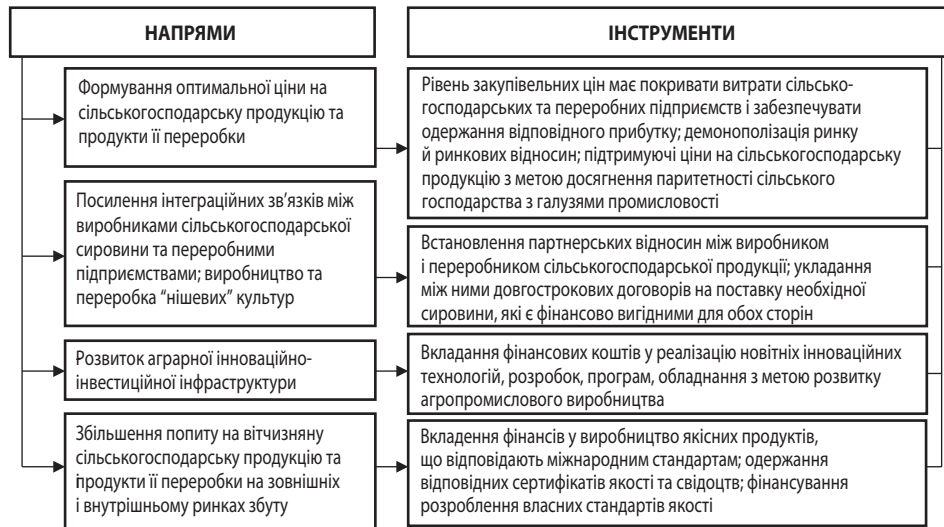

Рис. 3. Пріоритетні напрями та інструменти надання державної фінансової підтримки (допомоги), що стимулюють розвиток аграрних підприємств

Складено за: Семенда Д. К., Семенда О. В., Петрук Т. Ю. Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 106–115; Забловський А. В., Петруха С. В., Назукова Н. М. Сучасний стан і перспективні напрями державної підтримки молочного господарства України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 8. С. 153–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_8_25; Гасанов С., Петруха С. Теоретична сутність державної підтримки сільського господарства в системі державного регулювання аграрного сектору. *Економіст*. 2014. № 7. С. 16–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_7_8; Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС: монографія / за ред. А. М. Соколовської; ДНУ "Акад. фін. управління". Київ, 2017. 448 с.; Шубалий О., Косінський П. Напрями стимулювання розвитку переробних виробництв на базі природно-ресурсних комплексів регіону. *Економіст*. 2018. № 12. С. 23–37; Дмитрук Б. П., Питель Н. Я., Подзігун С. М. Спільне підприємництво в сільському господарстві. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 228 с.

державну політику ціноутворення на окремі види сільськогосподарської продукції; складну систему кредитування та страхування; непрозору систему розподілу бюджетних коштів між суб'єктами господарювання; неефективні податкову систему та механізм відшкодування податкових пільг; нестабільне та несприятливе інвестиційне середовище.

Діючий механізм надання державної фінансової підтримки (допомоги) невеликим сільськогосподарським та агропереробним підприємствам є доволі складним, бюрократизованим та викликає значні витрати часу на отримання дотацій та пільг, а фінансова підтримка проводиться на конкурсних засадах. Тому пропонується вдосконалити цей механізм, забезпечивши його соціальну спрямованість на розв'язання актуальних проблем територіальних громад у сільській місцевості, а також зорієнтувати його на стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку агросектору.

До пріоритетних напрямів застосування інструментів фінансового стимулювання аграрного сектору економіки доцільно віднести: сферу ціноут-

ворення на сільськогосподарську сировину й продукти її переробки; сферу інтеграційних зв'язків між виробниками сільськогосподарської сировини та переробними підприємствами; сферу виробництва та переробки “нішевих” культур; удосконалення аграрної інноваційно-інвестиційної інфраструктури; збільшення попиту на вітчизняну сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки на зовнішніх і внутрішньому ринках збуту. Важливо тільки на кожен сезонний період, зважаючи на поточну та перспективну кон'юнктуру на внутрішньому та зовнішньому ринках, обрати правильне поєднання різних інструментів фінансового стимулювання переробних виробництв у агросекторі.

Список використаних джерел

1. Горобчук А. Привабливість ягідного сектору України. *Агробізнес Сьогодні*. 2018. № 15–16. С. 22–23.
2. Кривенко О. Крокуйте впевнено, аграрії, держава вас підтримує! *Агробізнес Сьогодні*. 2018. № 9. С. 30–33.
3. Коваленко Т. Фінансова підтримка фермерських господарств. *Агробізнес Сьогодні*. 2018. № 6. С. 80–83.
4. Боярчук П. Чи є у фермера перспектива? *Волинь-нова*. 2011. 24 берез. С. 2.
5. Коновалець А. Фермерам теж нелегко. *Слава праці*. 2002. № 33. 8 черв. С. 2.
6. Світліковська Г. Чому селянин стає “тіньовиком”? *Волинь*. 2003. № 8. 23 січ. С. 2.
7. Мороз О. Чи легко виживати приватному власнику? *Досвітня зоря*. 2005. № 4. 27 січ. С. 7.
8. Лісова А. “Поганої землі не буває – є поганий господар”. *Волинь-нова*. 2016. № 145. 27 груд. С. 1, 3.
9. Лісова А. Кивають на Європу, а вчитися у неї не хочуть. *Волинь-нова*. 2018. № 8. 1 лют. С. 8.
10. Черноусова М. Можливості транснаціоналізації економіки України на базі вдосконалення процесу залучення прямих іноземних інвестицій. *Журнал європейської економіки*. 2009. № 2. С. 157–167.
11. Боднар І. Р. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі. *Регіональна економіка*. 2009. № 4. С. 62–70.
12. Волошина Н. Сільгоспдотації за лютий 2017 року та наступні періоди: як їх виплачуватимуть. *Все про бухгалтерський облік*. 2017. № 33. С. 18–20.
13. Семенда Д. К., Семенда О. В., Петрук Т. Ю. Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 106–115.
14. Салімонович А. Розписка для фермера. *Україна молода*. 2015. № 141. 3 листоп. С. 9.
15. Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Х. Хьольцлер та ін. Київ : Crown Agents, 2015. 211 с. (Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС). URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/STATE-SUPPORT-STUDY_UKR_20.04.2015.pdf.
16. Забловський А. В., Петруха С. В., Назукова Н. М. Сучасний стан і перспективні напрями державної підтримки молочного господарства України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 8. С. 153–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_8_25.
17. Гасанов С., Петруха С. Теоретична сутність державної підтримки сільського господарства в системі державного регулювання аграрного сектору. *Економіст*. 2014. № 7. С. 16–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_7_8.

18. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2017. 448 с.
19. Гаврилюк О., Терещенко Ю., Швед Ю. Фінансові ресурси. *Ведення аграрного бізнесу в Україні*. 2015. URL: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing_2015_ukr_web.pdf.
20. Водяник І. Нашим клієнтам це потрібно. *Агробізнес Сьогодні*. 2018. № 1–2. С. 32–33.
21. Пташник С. А. Організаційно-економічні критерії державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 74–78.
22. Мацибора Т. В. Світовий досвід у поліпшенні інвестиційної привабливості аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 101–116.
23. Апанасенко К. І. Форми субсидування (державної підтримки) окремих галузей економіки. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 5. С. 123–132.
24. Пономаров С. Державна підтримка чи її імітація? *Агробізнес Сьогодні*. 2018. № 21. С. 18–20.
25. Шубалий О., Косінський П. Напрями стимулювання розвитку переробних виробництв на базі природно-ресурсних комплексів регіону. *Економіст*. 2018. № 12. С. 23–37.
26. Дмитрук Б. П., Пітель Н. Я., Подзігун С. М. Спільне підприємництво в сільському господарстві. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 228 с.

References

1. Horobchuk, A. (2018). The attractiveness of the Ukrainian berry sector. *Agribusiness Today*, 15-16, 22–23 [in Ukrainian].
2. Kryvenko, O. (2018). Walk steadily, farmers, the state supports you! *Agribusiness Today*, 9, 30–33 [in Ukrainian].
3. Kovalenko, T. (2018). Financial support of farms. *Agribusiness Today*, 6, 80–83 [in Ukrainian].
4. Boiarchuk, P. (2011, March 24). Is there a farmer perspective? *Volyn-nova* [in Ukrainian].
5. Konovalts, A. (2002, June 8). Farmers are not easy either. *The glory of labor*, 33, 2 [in Ukrainian].
6. Svitlikovska, H. (2003, January 23). Why does a peasant become a "shadow"? *Volyn*, 8, 2 [in Ukrainian].
7. Moroz, O. (2005, January 27). Is it easy to survive for a private owner? *Morning Dawn*, 4, 7 [in Ukrainian].
8. Lisova, A. (2016, December 27). "Bad land does not happen – there is a bad owner". *Volyn-nova*, 145, 1, 3 [in Ukrainian].
9. Lisova, A. (2018, February 1). Tie Europe, and do not want to learn from it. *Volyn-nova*, 8, 8 [in Ukrainian].
10. Chernousova, M. (2009). Possibilities of transnationalization of economy of Ukraine on the basis of improvement of process of attraction of direct foreign investments. *Journal of European Economy*, 2, 157–167. Retrieved from <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/enjee/article/view/270/271> [in Ukrainian].
11. Bodnar, I. R. (2009). Problems of Foreign Investment Involving into Ukrainian Economy in the Modern Circumstances. *Regional Economy*, 4, 62–70 [in Ukrainian].
12. Voloshyna, N. (2017). Farm deals for February 2017 and subsequent periods: how they will be paid. *All about accounting*, 33, 18–20 [in Ukrainian].
13. Semenda, D. K., Semenda, O. V., Petruk, T. Yu. (2018). Economical aspects of agricultural enterprises' functioning. *The Economy of agroindustrial complex*, 10, 106–115 [in Ukrainian].

14. Salimonovych, L. (2015, November 3). Note for the farmer. *Young Ukraine*, 141, 9 [in Ukrainian].
15. Kholtsler, H. et al. (2015). *Report on the results of a survey of state support of business entities in Ukraine*. Kyiv. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/STATE-SUPPORTSTUDY_UKR_20.04.2015.pdf [in Ukrainian].
16. Zablovskiy, A. V., Petrukha, S. V., Nazukova, N. M. (2015). Current Status and Future Directions of the State Support for Ukrainian Dairy Sector. *Business Inform*, 8, 153–165. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_8_25 [in Ukrainian].
17. Gasanov, S., Petrukha, S. (2014). Theoretical essence of state support for agriculture in the state regulation system of agrarian sector. *Economist*, 7, 16–17. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_7_8 [in Ukrainian].
18. Sokolovska, A. M. (Ed.). (2017). *Tax harmonization in Ukraine under the terms of the Association Agreement between Ukraine and the EU*. Kyiv: SESE “The Academy of Financial Management” [in Ukrainian].
19. Havryliuk, O., Tereschenko, O., Shved, Yu. (2015). Financial resources. *Driving the agrarian business in Ukraine*. Retrieved from http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing_2015_ukr_web.pdf [in Ukrainian].
20. Vodianyuk, I. (2018). Our customers need it. *Agribusiness Today*, 1–2, 32–33 [in Ukrainian].
21. Ptashnyk, S. A. (2017). Organizational and economic criteria of state support of agricultural enterprises. *The Economy of agroindustrial complex*, 2, 74–78 [in Ukrainian].
22. Matsybora, T. V. (2017). World experience in improving of investment attractiveness of the agrarian sector of Ukraine. *The Economy of agroindustrial complex*, 7, 101–116 [in Ukrainian].
23. Apanasenko, K. I. (2011). Forms of subsidization (state support) of separate branches of economy. *Bulletin of economic justice*, 5, 123–132 [in Ukrainian].
24. Ponomrariov, S. (2018). State support or its imitation? *Agribusiness Today*, 21, 18–20 [in Ukrainian].
25. Shubalyi, O., Kosinskyi, P. (2018). Ways to stimulate the development of processing industries on the basis of natural resource complexes of the region. *Economist*, 12, 23–37 [in Ukrainian].
26. Dmytruk, B. P., Pitel, N. Ya, Podzihun, S. M. (2007). *Joint enterprise in agriculture*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].